

CE SE ÎNTÂMPLĂ ÎN TEATRE?

SIBIU

O rechemare inspirată

Idee binevenită a teatrului sibian: organizează o manifestare complexă, cu un simpozion evocativ, trei premiere (române și germane), convorbiri cu oaspeți din mai multe centre. În acest fel, instituția își face o radiografie, cu ajutor din afară, și-și consolidează, teatrolitic, un capitol de biografie, cel al începuturilor. Căci e celebrat, cu acest prilej, Radu Stanca, dramaturgul, poetul, eseistul, regizorul, animatorul teatral ai primilor ani postbelici.

Inițiativa, lăudabilă, nu a fost tot atât de meritoriu pusă în faptă. Nu e prima oară când la Sibiu se gândesc acțiuni frumoase și se îndeplinesc greoi și cu împleticiri. Am văzut un bun spectacol în temă: **Doña Juana**, realizat de regizorul tânăr Gavril Cadariu, proaspăt angajat al scenei sibiene. Ni s-a oferit și un spectacol german de five o'clock, sincer, simplu, modest, cu două piese scurte cehoviene interpretate cu umor de trei actori (aici, trupa s-a rarefiat, condițiile de creație scenică sunt grevate de indigență). Seara a doua a fost rezervată unei reprezentații anodine, de o fadoare insuportabilă, **Invitație la castel**, după Jean Anouilh. Regizorul-actor Radu Dobre Basarab (și profesor la Târgu-Mureș) a dat un test ce-i este defavorabil. E de neînțeles de ce a ținut direcția teatrului ca oaspeții sosiți de la București, Cluj, Târgu-Mureș, și chiar cei din Sibiu, să vadă această non-performanță ce pune în rea lumină și trupa, și firma.

Simpozionul a însemnat o posibilitate de studiu sub regimul unor interferențe culturale, cât se poate de nimerită, într-un an în care comemorarea lui Radu Stanca se alătură centenarelor Blaga și Ion Luca, sau semicentenarului morții lui Victor Ion Popa. Dar mulțimea vorbitorilor pregătiți – cărora li s-au adăugat și improvizații din partea locului –, diversitatea prea lătită a abordărilor, sincopile desfășurării au coborât cota teoretică și istoriografică a colocvierii.

Printre lucrările rezistente din dramaturgia lui Radu Stanca, **Doña Juana** – a cărei premieră absolută a avut loc la Oradea, cu mulți ani în urmă, în regia lui Dan Alexandrescu – e un poem dramatic al iubirii, grefat pe mitul literar iberic al cuceritorului de inimi. În sinuosul joc dialectic al relației de cuplu – Don Juan și Doña Juana se supun unei

competiții (cine se va îndrăgosti de celălalt sau va rezista celuiilalt?) – intervin elemente comice, legate de arlechini ce mimează în plan secund rafinata întrecere, și elemente dramatice, legate de personajul Don Morte; e cel care arbitrează perfid întrecerea, luând-o pe femeie în împărăția tenebrelor și lăsându-l iar pe Don Juan solitar, cu neistovita sa sete de absolut și cu amintirea a încă unei experiențe ce l-ar fi putut izbăvi, dar a eșuat.

Simetriile compoziției, limba atât de flexibilă și înflorită a dialogurilor, geometria elaborată a episoadelor, contrapunctările comice și tragicul distilat, parafrazările mitemelor literare de actorilor puțința de a se exprima și comporta cu eleganță. Atmosfera de poveste modernă, aerată a potențat efortul spre lirică senzuală. Narativa e mai redusă; peripețiile scenice au amplificat însă epica, iar răsucirile continue ale firului principal au dat tensiune intrigii. Curiozitatea Doñei Juana – inabordabila și însingurata doamnă ce-și respingea adoratorii – e excitată de apariția în urbe a ilustrului cuceritor. Pariul pe care-l face cu Don Morte – urcios și pervers râvnitor la grațiile ei, redus însă la neputință, pentru că femeia e Tinerețea și Frumusețea mereu triumfătoare – e determinat de trufie. Dar poate și de o îndelungată așteptare, ce a ajuns la un capăt de răbdare. Îndrăgostindu-se aieva și crezându-se înșelată în această așteptare (dintr-o gravă neînțelegere, un qui-pro-quo tragic), Doña Juana se va dărui lui Don Morte, adică va ispăși cu propria viață eroarea. N-a putut birui mitul adăugându-i o perache ce l-ar fi devolozizat. Acela rămâne, în continuare, unic, pururi izbânditor și (ori) învins. Diana Văcaru, actriță puternică și sensibilă, a dat fină carnație și patimă fierbinte

femeii. A trecut cu distincție prin orgoliul rece al castelanei, prin încrederea tenace în propriu-i sentiment, descoperit cu bucurie, ori prin dezamăgire, deznădejde, cu pornirea funestă spre celălalt tărâm. A jucat cu vibrație. A făurit un chip de medalie, ce, în text, e învăluit de aburul abstracțiilor. S-a aflat tot timpul într-o relație strânsă cu Don Juan, căruia Constantin Chiriac i-a conferit virilitate și panaș. Personajul e astfel alcătuit încât mândria ostentată lasă loc, pe nesimțite, unui autoexamen lucid. Tranziția e săvârșită de actor cu fluentă. Gradațiile sunt nuanțate. Eroul e prudent și zeflemisitor, apoi plin de curtenie, pe urmă pasionat și, în final, copleșit de o

Diana Văcaru și Mihai Bica în **Doña Juana** de Radu Stanca la Sibiu (regia: Gavril Cadariu)

tristețe reală. Îi lipsesc numai un machiaj și o coafură de stil.

În configurarea lui Don Morte, actorul Mihai Bica folosește mijloace suplă, schimbări neașteptate de ton și postură. Bătrânul dezgustător, care vorbește cupid de nuri Doñei Juana, se preschimbă într-o făptură fabuloasă, inflexibilă, în întunecatu-i demers. Interpretul e foarte înzestrat. Are în voce un timbru grav, plăcut. Nici peruca, nici îmbrăcămintea – din prima ipostază –

nu-l avantajează. Scenograful Mugur Pascu, atât de iscusit în așezarea modulelor albe ale decorului semicircular – ce închid un cerc, în final –, a reușit croiul și culorile unor veșminte; ale altora, nu.

O dansatoare ce are funcție alegorică (ea ar fi Dragostea) forfotește pe scenă mai mult în întineric și fără noimă. Tinerii servitori – Fiorela și Fiorelo – sunt nesiguri: când precipitați, când târăgănați. Și lipsiți complet de umor. Pe ei se bizuia, însă, comedia dramei – să zic așa. Lui Mihai Coman i-ar fi necesar mai mult cumpăt; Gabriela Neagu n-are relief artistic.

Spectacolul atrage. E interesant ca dezbatere sentimentală. Impune prin demnitate artistică.

Doña Juana reamintește că dramaturgia lui Radu Stanca n-a fost jucată în timpul vieții sale. A avut parte în postumitatea poetului dramatic de mai multe reprezentații – care n-au convins însă totdeauna. Din cele pe care le-am văzut, am dedus că, în genere, se edulcorează poezia și se pune accentul pe dialogări statice, ce provoacă nedorite dislocări ale conflictualităților. Au nevoie însă – ca și în cazul dramelor lui Blaga – de teatralizare intensivă. „Mi s-a imputat, dureros – scria autorul, în 1947 – teatralitatea. Dar ceea ce pare teatralitate celor dimprejurul meu e singurul fel adevărat în care pot trăi.” Mare păcat că nu a izbutit să-și expună și practic, în scenă, pe piesele sale, concepțiile. Din montările cu lucrările altora (**O scrisoare pierdută**, de pildă) s-a văzut că înțelegea în spirit novator scenicitatea – ca o condiție substanțială – și valorarea în ritm continuu a climaxului dramatic.

*
*
*

Cum ziceam – în cronică a unui spectacol de la Baia Mare – **Doña Juana**, scriere de o grațioasă muzicalitate, sinteză neoclasică de **marivaudage** sprințar, sarcasm molieresc negru și tragic capriciu mussetian, e un turnir al poeziei erotice, condus de un maestru subtil și ceremonios.

Cred că am regăsit, în bună parte, aceste caracteristici în spectacolul sibian al anului 1996. **Prăznuirea scriitorului la Sibiu** a fost oportună. A iubit burgul. În cartea sa de versuri, unele sunt închinare orașului în care s-a legat atât de mult de teatru. „Nocturnă”, „Un cneaz valah la porțile Sibiului”, „Concert de orgă”, „Baladă studentească” îl pastează direct sau indirect.

Simpozionul, ce a ocupat vreo patru ore dintr-o zi, a vrut să exploreze și istoria teatrului ce poartă azi numele lui Radu Stanca, și opera lui dramatică, și probleme de versificație, și activitățile regizoral-pedagogice, și situația dramaturgiei naționale ieri și azi, nereușind să fixeze decât două-trei repere. Nu sunt, în atare împrejurări, oportune elanurile encomiastice, nici situările ce eludează contextualitățile istorice. Privite cu luciditate de către unii vorbitori, poezia lui Radu Stanca, dramaturgia, ideile despre teatru au vădit că opera sa reprezintă o moștenire ce poartă sigiliul personalității și e încărcată de motive evidente din activitatea Cercului literar de la Sibiu, în care înrăurirea blagiană a fost puternică. Expozeul interesant al criticului și istoricului literar Mircea Tomuș ne-a ispitit cu un paralelism insolit între teatrul lui Stanca și cel al lui Caragiale. Notații pertinente, prezentate de Claudia Dimiu, Gabriela Cenușer, Anca Sârghie au conturat aspecte mai puțin studiate. Remarcabila disertație a profesoarei Ileana Berlogea a perspectivat gândirea regizorului. Din păcate, au lipsit mărturiile actorilor vârstnici ce au figurat în distribuțiile alese de regizorul sibian și clujean, în deceniul șase. O tentativă de examinare coerentă a unor idei teoretice ale artistului, completată și de amintiri personale privind întâlnirile (și colaborările la „Contemporanul”) cu poetul, a aparținut celui ce scrie aceste rânduri. Regizorul (și profesorul) Radu Dobre Basarab s-a străduit să definească individualitatea dramaturgului. Vorbitorul a avut însă impresia că aceasta ar deveni mai pregnantă dacă ar fi minimalizată și scoși din istoria reală mai toți scriitorii contemporani cu autorul **Ostategului**. Într-o privire din zborul păsării, oaspetele târgumureșean a ajuns la concluzia că în dramaturgia română postbelică dacă ar mai rezista vreo trei scriitori de teatru (poate patru? – se întreba, cu o uimire unită cu perplexitatea, Baranga fiind definitiv pierdut, Lovinescu „plătind tribut” conjuncturilor, alții fiind eliminați la grămadă, printr-o unică frază tirbușonată. Peisajul literaturii pentru scenă din deceniile 5-6 devenea, în viziunea proaspătului istoriograf, un fel de Sahara cu două (ori, cu bunăvoință, trei) oaze și o unică grădină înfloritoare. Ne-am scotocit unii dintre noi în amintirea textelor citite – și a spectacolelor văzute

– și evocam dacă nu toate numele și titlurile acelor vremi, dar măcar pe Victor Eftimiu și Ion Luca, Mircea Ștefănescu și Camil Petrescu, Tudor Mușatescu și Tudor Șoimaru, Maria Banuș și Sütö András, Laurențiu Fulga și Al. Șahighian, Mihail Davidoglu, Lucia Demetrius, Nicolae Tăutu, Sidonia Drăgușanu, Paul Everac și câți alții încă, unii reușind, alții mai puțin, greșind, poticnindu-se, privind realitățile fără circumspecție, utilizând imagini-stas, stereotipii, dar și dând câteva lucrări ce s-ar prezenta mai bine azi decât felurite bagatele mate, dezliteraturizate de o politică măloasă. Vine vorba și de Alexandru Kiriteșcu, a cărui trilogie a Renașterii e încununată prin **Michelangelo** (1948). Aș – zice un băștinaș aflat în sală, fost și el autor dramatic –, nu mai pomeniți de chestia asta: e cea mai slabă fiindcă era realist-socialistă. Ia te uită – ne mirăm – ce făceau, în piesa lui Kiriteșcu, Papa Iulius al doilea și cu ilustrul sculptor: o dădeau pe realism socialist în Capela Sixtină și se certau, probabil, pe tema colectivizării în metocul Domului verde-alb din Florența! Și asta în 1948... Am amintit, în replică, densul articol pe care l-a închinat atunci Stanca celui confrate vârstnic.

Obsesia – nu numai a unor semidocti, din păcate – că n-am avut, n-avem literatură dramatică, n-am avut teatru, e infestat ideologic, tot, și deci cu măduva devorată de bacterii cunoscute, continuă și în zilele noastre, cu susțineri abracadabrante, punându-se totul într-o oală și turnându-se în fiertura sleită ignoranță patentă, uitare deliberată, fanatism de ultimă oră, nu o dată reacredință foarte ieftină și, destul de des, etichetari la nivelul inchizițiilor raionale eradicatoare.

Dacă facem abstracție – mai exact, dacă putem face abstracție – de ceea ce a tarat simpozionul și de spectacolul deshidratat cu piesa lui Anouilh, ce a stricat o seară, avem teme să afirmăm că teatrul din Sibiu onorează numele lui Radu Stanca – azi, pe firma sa – rămânându-i să reevalueze scenic, măcar la cota **Doñel Juana**, scrierile patronului său spiritual și ale multor altor autori autohtoni ce au și ei dreptul la scenă. Li se recunoaște acest drept, se discută că au legitimitate în a-l revendica, dar nu și-l prea pot exercita.

■ VALENTIN SILVESTRU

